

Opracował: Adam Kuszyk data: 27.02.2019 r. Prezes Capital Service S.A. (KredytOK)

Tytuł: Kluczowe punkty do odpowiedzi CSSA na projekt noweli ustaw jak tzw. przeciwdziałanie lichwie

CAPITAL SERVICE Spółka Akcyjna z siedzibą w Ostrołęce (CSSA, Spółka) co do zasady pozytywnie ocenia inicjatywę legislacyjną Ministerstwa Sprawiedliwości, zgłoszoną w formie projektu *Ustawy z dnia 18 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu przeciwdziałania lichwie* (Ustawa).

Inicjatywa zmierzająca do eliminowania patologii i większej ochrony konsumenta jest ze wszech miar godna poparcia.

Zmiany proponowane w Kodeksie cywilnym, w tym wprowadzenie limitu kosztów pozaodsetkowych w umowach zawieranych z osobami fizycznymi i niezwiązanymi bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową należy uznać za pozytywny przejaw aktywności Legislatora. Podobnie, za właściwą inicjatywę należy uznać projekt przepisów dotyczących zabezpieczenia zwrotu pożyczki czy też uznania za nieważną umowy, w której osoba fizyczna zobowiązuje się do przeniesienia własności nieruchomości służącej zaspokojeniu jej potrzeb mieszkaniowych w celu zabezpieczenia roszczeń wynikających z tej lub innej umowy niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową tej osoby.

Zmiany projektowane w Kodeksie postępowania cywilnego, jako uzupełnienie zmian prawa materialnego, również zasługują na poparcie.

Pozytywnie oceniamy także wprowadzenie sankcji karnych za czyn polegający na żądaniu od osoby fizycznej kosztów pozaodsetkowych w wysokości rażącej, to jest co najmniej dwukrotnie przekraczającej maksymalną wysokość tych kosztów, czy też co najmniej dwukrotnie przekraczającej wysokość odsetek maksymalnych. Spenalizowanie tego typu zachowań z pewnością prowadzić będzie do pozytywnych zmian i większej ochrony interesów tzw. zwykłych obywateli.

Jednocześnie uważamy, że prezentowane uzasadnienie ustawy jest krzywdzące dla zdecydowanej większości instytucji pożyczkowych, które działają zgodnie z prawem. W uzasadnieniu mówi się, że lichwa kwitnie, że mała pożyczka ostatecznie często generuje wielokrotnie większe długi, że zabierane są mieszkania z tytułu niespłaconych pożyczek. Chcemy zaprotestować przeciwko takiemu generalizowaniu i tworzeniu przez to nieprawdziwego obrazu. Obecnie instytucje pożyczkowe działające w oparciu o Ustawę o kredycie konsumenckim nie mają prawa i nie pobierają co do zasady nadmiernych kosztów, nie mają prawa przejmowania mieszkań. Co więcej organy nadzoru mają narzędzia do ścigania nieuczciwych przedsiębiorców. Dlatego apelujemy o rzetelne uzasadnianie zmian, nie przedstawienie wyjątków jako zasady, nie krzywdzenie uczciwie działających firm (zdecydowana większość) przez przyzmat przestępców, którzy powinni być ścigani przez powołane do tego instytucje.

W sposób szczególny pragniemy natomiast odnieść się do zmian projektowanych w *Ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim* (UoKK):

Doceniamy chęć uszczelnienia przepisów przeciwdziałających rolowaniu kredytów w okresie 120 dni od udzielenia, poprzez modyfikację treści Art. 36c UoKK i rozszerzenie dyspozycji tego przepisu o podmioty powiązane z kredytodawcą. Uważamy to za krok we właściwym kierunku, zmierzający do zamknięcia drogi dla tego typu praktyk.

Co do zasady **zgodzamy się również z intencją objęcia nadzorem instytucji pożyczkowych** przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Nie mamy również uwag co do proponowanych zmian w definicjach zawartych w art. 5 UoKK, zmianie w art. 7 UoKK polegającej na konieczności podawania w materiałach reklamowych sposobu obliczania maksymalnej wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu, jak również zmianie projektowanej w art. 30 UoKK obligującej kredytodawcę do podania w umowie kredytu konsumenckiego numeru rachunku bankowego do spłaty kredytu, jeżeli umowa przewiduje samodzielną spłatę rat kredytu przez konsumenta.

Jednocześnie uważamy, że nie ma konieczności dalszego obniżania limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu. Rentowność instytucji pożyczkowych jest obecnie bardzo niska, instytucje pożyczkowe nie

uporały się jeszcze w pełni z limitami wprowadzonymi poprzednią nowelizacją UoKK. Kolejne obniżenie limitu może doprowadzić do likwidacji wielu działających podmiotów, a co za tym idzie – do likwidacji wielu tysięcy miejsc pracy. Zatem broń wymierzona w nieuczciwe podmioty na rynku, jaką niewątpliwie jest projekt Ustawy, może stać się narzędziem prowadzącym do usunięcia z tego rynku podmiotów działających zgodnie z prawem.

O ile jeszcze można zrozumieć argumentację do obniżenia limitów z tytułu samego udzielenia pożyczki z 25% do 20%, o tyle trudno zgodzić się z ograniczeniem limitu związanego stricte z długością finansowania z 30% do 25% i całkowitego limitu ze 100% do 75%. Te – nazwijmy je – „drugie limity” pozwalają bowiem na udzielenie pożyczek na znacznie dłuższe okresy i efektywnie obniżają RRSO, co należy oceniać pozytywnie.

W naszej ocenie obniżenie limitu w całym okresie finansowania i limitu związanego z okresem spłaty wyrażonym w dniach będzie skutkowało skracaniem okresu pożyczki i gwałtownym wzrostem średniego RRSO, co jest ewidentnie niekorzystne dla konsumentów. Dlatego wnioskujemy o pozostawienie na niezmiennym poziomie łącznego limitu w całym okresie kredytowania na poziomie maksymalnym wynoszącym 100% całkowitej kwoty kredytu oraz limitu stricte związanego z okresem spłaty na dotychczasowym poziomie 30%.

CSSA pozytywnie ocenia inicjatywę Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie projektu wprowadzenia określonych standardów w zakresie konieczności badania sytuacji dochodowej klienta i jego zdolności do obsługi długu (badanie zdolności kredytowej i analiza ryzyka kredytowego).

Nie podważając słuszności intencji, nie możemy jednak bezkrytycznie zaakceptować wszystkich proponowanych regulacji w tym zakresie. I tak – zgłaszamy następujące uwagi do treści art. 7 pkt 3) Ustawy:

- ✓ Nie uważamy za zasadne, aby każdorazowo weryfikować w zewnętrznych bazach oświadczenia klienta o jego dochodach i wydatkach. Hipotetycznie - proces udzielenia pożyczki może wymagać złożenia takiego oświadczenia, przy czym klient może otrzymać od kredytodawcy odmowę udzielenia pożyczki z uwagi na inne kryteria decyzyjne takie jak reguły antyfraudowe, scoring itp., czyli kryteria decyzyjne, o których mówi również Rekomendacja T Komisji Nadzoru Finansowego. Zasadność przedkładania przez Klienta oświadczenia o dochodzie i wydatkach istnieje, ale przy założeniu, że pozostałe kryteria decyzyjne funkcjonujące u kredytodawcy zostały spełnione. Jednak nawet w tym przypadku należałoby dokonać rozróżnienia Klientów na znanych instytucji pożyczkowej i nowych. Przy czym – znany Klient to taki, któremu instytucja pożyczkowa udzielała w przeszłości kredytu konsumenckiego i dysponuje historią jego spłat oraz w oparciu o tę historię jest w stanie ocenić jego wiarygodność kredytową (zdolność kredytową). W takim przypadku, w naszej ocenie, nie ma zasadności zbierania i weryfikowania oświadczeń o dochodach i wydatkach klienta. Inna sytuacja występuje w przypadku nowego, czyli nieznanego instytucji pożyczkowej Klienta. W takich okolicznościach zgadzamy się co do zasadności dokonania weryfikacji powyższych oświadczeń.
- ✓ Uważamy, że wspomniane przez Ustawodawcę zewnętrzne biura, o których mowa w art. 105 ust 4. Ustawy Prawo bankowe bądź Ustawie o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych nie pozwalają na zweryfikowanie dochodu i nie pozwalają na zweryfikowanie w sposób kompletny i wiarygodny informacji o wydatkach konsumenta. Mianowicie biura, o których mowa w art. 105 ust. 4 Ustawy Prawo bankowe nie udostępniają obecnie instytucjom pożyczkowym w ogóle informacji o dochodach klienta. Co więcej - nawet w przypadku banków uzupełnianie ww. informacji nie jest aktualnie obligatoryjne, co skutkuje istotnymi brakami lub aktualnością informacji o dochodach. W efekcie, biorąc pod uwagę aktualny stan prawny oraz proponowane zmiany - weryfikacja oświadczenia Klienta nie byłaby możliwa, gdyż informacja pochodząca od podmiotów, o których mowa w art. 105 ust. 4 Ustawy Prawo bankowe, byłaby niekompletna i nie pozwalałaby na zweryfikowanie oświadczenia klienta w zakresie jego dochodów. Zweryfikowanie wydatków z kolei poprzez konfrontację oświadczenia Klienta z informacją z biura, o którym mowa wyżej, byłoby możliwe jedynie częściowo, to jest jedynie w takim zakresie, w jakim poprzez wydatki rozumiemy zobowiązania finansowe wobec instytucji finansowych.

Z kolei biura informacji gospodarczej w ogóle nie zbierają i nie przekazują instytucjom pożyczkowym informacji w powyższym zakresie.

Dlatego też proponujemy usunąć z projektu Ustawy te przepisy, które dotyczą konieczności każdorazowej weryfikacji oświadczeń Klienta o dochodach i wydatkach we wspomnianych biurach. W zamian rekomendujemy wprowadzenie mniej ostrych przepisów, na zasadzie Rekomendacji T, narzucających instytucjom pożyczkowym w miarę możliwości i zasadności podejmowanie działań mających na celu uzyskanie wiarygodnych i kompletnych informacji pozwalających na weryfikację informacji dotyczących całkowitego zadłużenia Klienta i jego aktualnych miesięcznych obciążeń z tego tytułu, na podstawie oświadczenia Klienta.

- ✓ Z uwagi m.in. na powyższe nie uważamy za zasadne załączania do każdej umowy o kredyt konsumencki raportów z biur informacji kredytowej i gospodarczej. W naszej ocenie zbędnie podroży to koszty całego procesu. Dodatkowo koszt ten ze zrozumiałych względów obciąży kredytodawców. Jeżeli zaś chodzi o konsumentów, to idea ta skutkowałą będzie rozszerzeniem dokumentacji związanej z udzieleniem kredytu konsumenckiego, co prowadzi wprost do przeładowania Konsumenta informacją, która nie ma dla niego w procesie udzielenia kredytu konsumenckiego znaczenia. Zarówno bowiem oświadczenie, jak i raport z baz biur informacji kredytowej i gospodarczej to narzędzia dla kredytodawcy, nie zaś dla kredytobiorcy. Warto zaznaczyć, że efektem przeładowania informacją i dokumentacją może być to, że Konsument nie będzie zwracał uwagi na elementy istotne, takie jak np.: informacje o warunkach umowy kredytu konsumenckiego zawarte w formularzu informacyjnym.

W przypadku pozostania przez Ustawodawcę przy idei oświadczenia Klienta o dochodach i wydatkach oraz raportach z biur informacji kredytowej i gospodarczej rekomendujemy zamiast konieczności obligatoryjnego załączania tych dokumentów do umowy kredytu konsumenckiego, konieczność przechowywania (archiwizowania) ich przez instytucje pożyczkowe i okazywania jej na żądanie KNF, Sądu lub innego uprawnionego organu, a także Konsumenta. Postulat ten jest tym bardziej uzasadniony, że ciężar dowodu w postępowaniu sądowym dotyczącym roszczeń z umowy o kredyt konsumencki spoczywa na kredytodawcy.

W przypadku pozostania przez Legislatora przy idei oświadczenia Klienta o dochodach i wydatkach rekomendujemy ponadto ustalenie formularza takiego oświadczenia, ażeby dane pobierane od Klientów przez instytucje pożyczkowe były jednolite. Dowolność po stronie Klienta w informowaniu o rodzajach dochodu może powodować gromadzenie nieprawdziwych danych i na ich podstawie podejmowanie obarczonych ryzykiem decyzji co do udzielenia Klientowi kredytu konsumenckiego.

- ✓ Uważamy za szkodliwe wprowadzenie ograniczeń w zakresie zbycia lub dochodzenia wiarygodności w przypadku udzielenia konsumentowi kredytu z naruszeniem projektowanych przepisów dotyczących badania zdolności kredytowej Klienta (jak wyżej) lub gdy na dzień zawarcia umowy o kredyt konsumencki Klient miał zaległości w spłacie innego zobowiązania wynoszące powyżej 6 miesięcy. Pytania, jakie rodzą się w przypadku projektu wskazanego przepisu są następujące:
 - O jakiego rodzaju zobowiązaniu mówi Ustawodawca? Nie o wszystkich zobowiązaniach instytucje pożyczkowe są w stanie dowiedzieć się, nawet gdyby chciały to sprawdzić we wszystkich biurach informacji kredytowej i gospodarczej. Poza tym - gdyby instytucje pożyczkowe chciały weryfikować we wszystkich biurach proces weryfikacji wniosku Klienta będzie tak drogi (weryfikacja jest płatna), że co do zasady nie będzie opłacało się udzielać niewielkich kwot kredytu (do 4 tys. zł),
 - O zaległości na jaką kwotę mówi Legislator? Czy na jakąkolwiek, np. na 5 zł? Brak wprowadzenia progu istotności wydaje się być nielogiczny. W ocenie CSSA, istotne zaległości należy powiązać z kwotą wnioskowanego kredytu. Innymi słowy – dla kredytu w wysokości 5.000 zł nie wydaje się być istotne zadłużenie przeterminowane w wysokości 5 zł. Mogą występować również zadłużenia przeterminowane powyżej 6 miesięcy zabezpieczone np. na nieruchomościach lub innych aktywach, gdzie egzekucja prowadzona jest właśnie z tych aktywów (zreszta taki jest sens tworzenia

zabezpieczenia). W takim przypadku blokowanie możliwości udzielenia niewielkiego kredytu konsumenckiego nie wydaje się uzasadnione.

- o Na jaki moment? Informacje o przeterminowanym zadłużeniu Konsumenta udostępniane przez biura informacji kredytowej czy biura informacji gospodarczej podawane są na określony moment w przeszłości w stosunku do momentu wnioskowania o pożyczkę (np.: na dzień przed dniem wnioskowania). Tymczasem Ustawodawca dzień zawarcia umowy jako dzień, na który te dane miałyby być aktualne. Wydaje się, że przy aktualnych możliwościach technicznych systemów komputerowych obsługujących biuro informacji kredytowej oraz biura informacji gospodarczej – nie jest to możliwe.

Rekomendujemy ewentualnie odniesienie do daty raportu z danego biura.

- o Poza tym, jak było to argumentowane wcześniej, taką analizę zadłużenia przeterminowanego Klienta należałoby wykonywać w odniesieniu do Klienta nowego, ewentualnie - Klienta znanego, ale nieobsługiwanego przez daną instytucję pożyczkową przez jakiś czas np. 6 miesięcy.

Mając na względzie powyższe argumenty zmodyfikowana regulacja mogłaby brzmieć:

„Jeżeli kredytodawca udzielił nowemu konsumentowi kredytu konsumenckiegolub gdy z treści oświadczenia konsumenta i uzyskanych przez kredytodawcę informacji wynikało, że na dzień zawarcia umowy kredytu konsumenckiego konsument miał zaległości w spłacie innego zobowiązania z tytułu kredytu detalicznego powyżej 6 miesięcy i łącznej wartości powyżej 4 tysięcy złotych, to:....”

gdzie:

Przez nowego klienta dla danej instytucji pożyczkowej należy rozumieć innego niż znanego.

Przez znanego klienta należy rozumieć klienta, który ma z daną instytucją pożyczkową zawartą aktywną umowę pożyczki, bądź klienta, który miał z daną instytucją pożyczkową zawartą umowę w okresie ostatnich 6 miesięcy i jednocześnie klient ten nie opóźnił się w spłatach pożyczki nigdy o więcej niż 60 dni i dokonał spłaty przynajmniej 1 pożyczki lub przynajmniej 4 rat w przypadku pożyczek wieloratałnych.

Przez kredyt detaliczny należy rozumieć zobowiązanie klienta, o którym mowa w Słowniku pojęć w Definicji detalicznej ekspozycji kredytowej w Rekomendacji T KNF”.

Powyższe definicje nowego i znanego klienta można również wykorzystać przy określeniu obowiązku kiedy oświadczenia klienta o dochodach i wydatkach miałyby być weryfikowane w zewnętrznych biurach informacji kredytowej i gospodarczej.

I tak musiałoby się to odbywać obligatoryjnie w przypadku zawarcia umowy pożyczki z nowym klientem lub ze znanym o niewystarczającej historii spłat bądź(i) negatywnej historii spłat.

Mając na uwadze liczne wątpliwości i uwagi zgłoszone do badania zdolności i ryzyka klienta, uważamy że optymalnie należałoby to rozwiązać inaczej:

1. Nie wprowadzać sztywnych reguł dotyczących badania zdolności i ryzyka kredytowego na poziomie UoKK. Jako alternatywę rozważyć następujące działania:
 - o powierzyć KNF wypracowanie rekomendacji (na wzór Rekomendacji T) dla instytucji pożyczkowych;

lub

- o narzucić na instytucje (organizacje pożyczkowe) obowiązek wypracowania zasad w tym zakresie z obowiązkiem notyfikacji i autoryzacji KPF.

Takie podejście wydaje się lepsze niż proponowane zapisanie jakiś wybranych reguł do UoKK gdyż:

- o KNF - kompetentna w tym zakresie będzie mogła zaproponować kompleksowe rozwiązanie,
 - o Instytucje pożyczkowe w większym stopniu mogłyby wypracować same zasady w tym zakresie, które musiałyby następnie zostać zaakceptowane przez KNF, co powinno mieć pozytywne przełożenie na stosowanie tych zasad.
- ✓ Wskazujemy również, iż w projektowanej Ustawie po raz kolejny na rynku finansowym Ustawodawca dopuszcza do usankcjonowania nierówności podmiotów świadczących takie same usługi. Mamy na myśli wyłączenie banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo – kredytowych udzielających kredytów konsumenckich z grupy podmiotów zobowiązanych do stosowania nowoprojektowanych przepisów w zakresie badania zdolności kredytowej klienta oraz – co istotniejsze – w zakresie ograniczeń w zbyciu i dochodzeniu wierzytelności.
 - ✓ Wydaje się również, że ponownego rozważenia przez Ustawodawcę wymaga przepis mówiący o tym, że zakaz zbywania wierzytelności i jej dochodzenia nie wstrzymuje biegu przedawnienia. W szczególności w przypadku, gdy dochodzenie wierzytelności byłoby dopuszczalne dopiero po dniu całkowitej spłaty wcześniejszego zobowiązania, wygaśnięcia zobowiązania lub po prawomocnym stwierdzeniu przez sąd nieistnienia tego zobowiązania, zdaniem CSSA, bieg przedawnienia powinien być zawieszony.
 - ✓ Apelujemy o wydłużenie *vacatio legis* do 6 miesięcy. Wynika to z faktu, że proponowane zmiany wymagają znaczących ingerencji w systemy informatyczne i procesy wewnętrzne instytucji pożyczkowych, a takich zmian nie da się wdrożyć w bardzo krótkim czasie.